

Dagens Industri
Torsdag 16 september 1982

Investeringar en följd - inte en utgångspunkt

De låga industriinvesteringarna diskuteras intensivt i den ekonomiskpolitiska debatten. Varför gör vi det? Jo, vi menar att investeringar är viktiga för den ekonomiska tillväxten, sysselsättningen, den externa balansen (export) osv.

Hur vet vi det? För det första verkar det självklart. För det andra har ekonomer länge diskuterat investeringarna på detta sätt; som en motor i den ekonomiska tillväxten. Alltså bör de stimuleras av statsmakten. Investeringar i maskiner och anläggningar är bra, särskilt om de ger sysselsättningseffekter på ställen där hög arbetslöshet råder. Detta tycks de flesta vara överens om.

Avgörs i företagen

Problemet är tyvärr fel ställt. Investeringar är inget självändamål. Det är ett medel för företagen att uppnå vissa resultat. Det är riktigare att tala om hur lätt det är att investera sig in i en kris än motsatsen och exemplifierar med investeringarna i basindustrierna 1973-1974. (Kapitalet) och andra produktionsfaktorer (inklusive arbetskraft) användas i så liten utsträckning som möjligt för att åstadkomma ett bestämt produktions- och vinstresultat. Tyvärr behandlas investeringarna, däribland även industriinvesteringarna, i vissa ekonomiska teorier som en ekonomisk-politisk handlingsparameter, som statsmakten kan röra upp och ned efter behag. Detta är en första illusion, som vi bör befria oss ifrån om vi själva ska förstå vad som händer. Investeringar i industrin beslutas i företagen. Statsmakten kan påverka företagets beslutsunderlag. Det är allt. En andra illusion gäller den statistiska bilden av investeringar. Vad vi mäter blir vad som gäller och det är i allt väsentligt anskaffningar av maskiner och anläggningar, under 1950-talet, och särskild i dess början, tillhörde våra viktiga exportföretag de (i dessa avseenden) kapitaltunga basindustrierna. Redan i början av 1970-talet var det en klar konkurrensnackdel att bygga upp sin affärsverksamhet enbart kring stor skala i produktionen och, i synnerhet, kräva produktion av enkla standardprodukter. Inte ens en hög intensitet av yrkesskicklig arbetskraft i kombination med ett stort maskin- och anläggningskapital utgjorde ett klart tecken på exportframgång. Hög ingenjörstäthet i kombination med, stora satsningar på forsknings- och utvecklingsarbete och omfattande marknadsföring är i dag de enda klara indicierna på framgång på exportmarknader med produkter från svenska fabriker. Så ungefär kan man översiktligt karakterisera resultaten från ett antal studier som genomförts vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) under senare år. Vi vet från dessa studier också att svensk industri haft en internationellt snabb ökning av investeringar i forskning och utveckling under 1970-talet samt att utlandsinvesteringarna, som till största delen utgör investeringarna "på utländska marknader", ökat stadigt under 1970-talet. Så långt ser allt bra ut.

Den friska industrin

Om vi dessutom rensar bort våra krisindustrier (ca 10 procent av sysselsättningen i industrin) ur statistiken så blir inte heller utvecklingen av de traditionella investeringarna särskilt oroande.

Men den friska delen av industrin är i dag för liten för att backa upp svenska folkets och den offentliga sektorns konsumtionsambitioner. I en internationell jämförelse står sig "den friska" industridelen mycket väl, även om man av olika skäl, bl a osäkerhet om den framtida ekonomiska och politiska miljön och en period av dålig lönsamhet, i dag inte vågar satsa fullt ut på för kraftfull expansion i svensk ekonomis problem handlar inte om kompetens och konkurrensförmåga hos industriföretagen. Problemen ska sökas på annat håll. Felinvesteringar diskuteras ofta. De är ett normalt inslag i en vital industri, så länge man snabbt korrigerar eller avvecklar de misstag som begås. Problemen med en felinvestering är inte så mycket de kapitalförluster som görs i själva investeringarna. De stora förlusterna för samhälle och företag uppstår om man där länge fortsätter att bedriva förlustbringande produktion. Man ska inte underskatta de totala samhällsekonomiska produktionsförlusterna av att stimulera fast yrkesskicklig arbetskraft i långsam produktion. Framför allt fördröjer och försvårar detta den nödvändiga strukturuomvandlingen som måste till för att häva stagnationen.

Man kan tillspetsa problemet ytterligare genom att peka på den massiva våg av "felinvesteringar" som ägde rum i svensk basindustri efter 1973-1974 bl a på grund av en total missuppfattning av den framtida pris- och kostnadsutvecklingen. Många privata företag genomgick svåra omställningsproblem. Men investeringsutvecklingen leddes av de offentliga ägda företagen och dessa har dessutom i hög grad stått för den fortsatta, förlustbringande driften av en tung del av svensk industri. Det är i själva verket mer på sin plats att tala om hur lätt det är att investera sig in i en kris än att tala om motsatsen.

Skribent: Gunnar Eliasson